

Onderwijs is er niet voor zelfontplooiing

(1) Over gebrek aan belangstelling heeft het onderwijs niet te klagen. Een paar weken geleden schreef minister Van Bijsterveldt van Onderwijs in een brief aan de Tweede Kamer dat ouders wel eens wat meer tijd aan opvoeding zouden kunnen besteden, desnoods door minder te gaan werken. Daarmee werd kennelijk een gevoelige plek geraakt, want er volgden veel geërgerde en verontwaardigde reacties. Zo zou zij onder andere de klok vijftig jaar terug willen draaien naar de tijd dat moeders thuis met de thee klaarzaten als de kinderen uit school kwamen. Dat is in deze tijd een onredelijke eis: moeders hebben banen buitenshuis om de hypotheek en de steeds hogere materiële eisen van het gezin te helpen betalen.

(2) Vergeleken met een halve eeuw geleden is er nog een belangrijk verschil. De ouders van toen hadden een zware tijd achter de rug. Ze hadden een oorlog meegemaakt met schaarste en voor een deel van de bevolking zelfs met rauwe honger. Dat wilden zij niet nog een keer meemaken en ze wilden er vooral voor zorgen dat hun kinderen zouden opgroeien zonder armoede en gebrek. Onderwijs was voor hen het middel waarmee hun kinderen materieel en maatschappelijk vooruit konden komen. Het was misschien belangrijk als intellectuele vorming, maar in ieder geval als sleutel tot een welvarender leven. Onderwijs was een economisch goed.

(3) Dat verklaart ook de grote betrokkenheid van de ouders van toen. Niet

bij hoe de school het deed, zoals nu, maar bij de leerprestaties van het kind. Wanneer je als kind straf kreeg van de juf of de meester, dan deden je ouders dat nog eens dunnetjes over. Als je een potje maakte van je kostbare leeransen, gaf dat hun bijna letterlijk aanstoot. Dan dreigde je uit lamelendigheid in dezelfde situatie te belanden als die waarin zichzelf door omstandigheden of het lot terecht waren gekomen en waaraan zij zich probeerden te ontworstelen. Dat gaf ergernis en het kon je een draai om de oren opleveren. Corrigerende tikken zijn nu strafbaar geworden. Zorgen om het materiële bestaan heeft bijna niemand meer en als ze er al zijn, dan gelooft niemand dat onderwijs daar iets mee te maken heeft.

(4) Sylvia Nasar heeft recentelijk een belangwekkend boek geschreven, *Grand Pursuit: The Story of Economic Genius*, in het Nederlands vertaald als *De wil tot welvaart*. Daarin beschrijft zij hoe de ontwikkeling van het denken over economie sinds het midden van de negentiende eeuw heeft geleid tot een ongekennde toename van de levensstandaard. Karl Marx¹⁾ had het nog over het uitzichtloze lot van de arbeidersklasse, waar alleen een revolutie verandering in zou kunnen brengen. Een fabriek had hij echter nog nooit van binnen gezien en 'de arbeider' was voor hem een abstract en statisch begrip.

(5) Enkele jaren na Marx ging Alfred Marshall²⁾ wel de fabrieken in, waar hij zag dat sommige arbeiders veel meer verdienden dan anderen. Het verschil lag in hun productiviteit en

de sleutel daartoe lag in scholing. Een geschoolde arbeider verdiende meer dan een ongeschoolde kracht, eenvoudigweg omdat hij meer ople-
90 verde. Iemand die had geleerd een graafmachine te bedienen, bracht meer op en verdiende meer dan iemand die alleen maar met een schop kon werken. Marshall legde het economische verband bloot tussen productiviteit, scholing en persoonlijk inkomen en daarmee het verband met nationale welvaart, invloed en politieke macht. Zo werd onderwijs
95 een nationaal belang.

(6) Nog steeds bemoeit de overheid zich tot in de haarvaten met het onderwijs, maar het verband met welvaart en economie is uit het zicht
105 geraakt. Het gaat er niet meer om hoe wij als land meer presteren en meer verdienen, maar om persoonlijke ontwikkeling en ontplooiing van het individu. Er is natuurlijk veel voor
110 te zeggen om niet uitsluitend met materiële zaken bezig te zijn, al is het de vraag of persoonlijke ontwikkeling een nationaal belang dient en dus een overheidsrol rechtvaardigt. Het ontbreken van het economische aspect in het denken over onderwijs is in Nederland een schadelijke misstand die ons nu al veel en in de toekomst nog meer geld en welvaart
115 gaat kosten.

(7) Dit is geen recente ontwikkeling. Met de invoering van de Mammoetwet³⁾ in de jaren zestig raakten bijvoorbeeld de talenpakketten in het
125 voortgezet onderwijs drastisch uitgedund. Dat was een economische schadepost van belang. Ooit waren Nederlanders de talenwonders van Europa die niet alleen Engels spraken, maar ook Duitse en Franse
130 inkopers in hun eigen taal konden bedienen. In theorie kan dat natuurlijk ook allemaal in het Engels, maar

Duitse en Franse inkopers voelen
135 zich gewoon meer op hun gemak in hun eigen taal en zullen liever werken met een leverancier die hun dat mogelijk maakt. Dat we dat niet meer kunnen, kost ons omzet, export en
140 welvaart. Met het verlies van talenkennis zijn we minder productief geworden. Het is onbegrijpelijk dat het ministerie van Economische Zaken daar nooit de noodklok over
145 heeft geluid.

(8) Een vergelijkbare situatie doet zich voor in het beroepsonderwijs. In de week dat de minister van Onderwijs zich druk maakte over ouders op
150 school, trok een aantal Kamerleden aan de bel over het verdwijnen van de ouderwetse, eerlijke ambachtsschool en de schade die dat oplevert. Daar konden jongens en meisjes die
155 goed waren met hun handen, praktische vakken leren waarmee ze de maakindustrie in Nederland overeind hielden. Nu zitten ze op een school voor vmbo en vallen in slaap of gaan
160 klieren als ze in een of andere 'beroepsgerichte kwalificatiestructuur' moeten proberen hun weg te vinden, terwijl ze bezig hadden kunnen zijn met lassen, stukadoren, timmeren, metselen of fijnmetaalbewerking. We importeren voor de aanleg van de
165 Tweede Maasvlakte honderden lasers uit Portugal en verder, omdat die in Nederland niet te vinden zijn. Tegelijkertijd zitten in ons land allerlei jongeren die graag iets concreets uit hun handen zouden laten komen, werkloos thuis of ze lopen zich op straat te vervelen.

(9) Betalen voor vaklieden uit het buitenland én voor werkloze jongeren thuis, is dubbele economische schade. Dat de ministeries van Economische Zaken en van Financiën
175 daarover zwijgen, is onbegrijpelijk en
180

een slechte zaak voor ons land. Het raakt ook Binnenlandse Zaken, vanwege de verveling en lamlendigheid op straat. Het raakt ook Sociale Zaken, met het oog op de verkommering van mensen en gezinnen die geen nuttige plek hebben in de samenleving en daar ook geen bijdrage aan leveren. Het is absurd dat die ministeries zitten af te wachten wat de deskundigen van Onderwijs in hun pedagogogenwijsheid op de scholen en de jeugd loslaten, om vervolgens vele decennia lang de scherven te moeten opvegen. Een visie op onderwijs in zijn isolement, alleen getoetst op zijn onderwijskundige merites, zou niet mogen bestaan. Onderwijs behoort dienstbaar te zijn aan de economie en de samenleving.

(10) Er is echter een handicap: veel ouders van nu verlangen geen schooling of opleiding meer van het onderwijs en stellen geen eisen aan hun kinderen. Als er een conflict is tussen een leerling en een leraar, trekt tegenwoordig de docent steeds vaker aan het kortste eind. De school is niet meer een middel tot maatschappelijke en economische vooruitgang. Dat vinden we ook niet meer nodig: we hadden al genoeg te eten en te verteren. Welvaart hoeft niet verdiend te worden, is de gedachte. Welvaart is een altijd stromende limonadebeek in Luilekkerland. De school wordt leverancier van algemene vorming en kinder- en puberopvang. Alles is er 'proces', in lijn met de beleidsnota-taal die een

eczeemveroorzakend begrip als 'beroepsgerichte kwalificatiestructuren' weet voort te brengen. Inhoud – 'Wát ga ik hier nou eigenlijk leren?' – is en blijft ver te zoeken.

(11) Elk land krijgt de regering die het verdient en dat geldt ook voor het onderwijs. Geef de ambachtsschool terug aan de jeugd die graag praktisch aan de slag wil, is het pleidooi van eerdergenoemde Kamerleden. Zolang ouders echter geen eisen stellen aan wat hun kinderen echt leren en wat het onderwijs aan feitelijke inhoud biedt, zullen wij over steeds minder talenkennis, lasvaardigheden en andere beroepskwalificaties beschikken. Dat wordt alleen nog maar versterkt door het bijna volledige monopolie dat het door de overheid gefinancierde en gecontroleerde onderwijs in Nederland heeft. Die sturing is bedoeld om ontsporingen van individuele particuliere initiatieven te voorkomen. De centrale besturing is echter zelf de weg kwijt en in zo'n situatie ontspoot het hele systeem.

(12) Bij voortzetting van het huidige beleid zal onze welvaart achterblijven. Totdat er weer een generatie komt die het echt slecht heeft gehad en armoede heeft gekend, zoals de ouders van de jaren vijftig hebben meegemaakt. Zij zal dan opnieuw tot de conclusie komen dat onderwijs de sleutel tot persoonlijke en maatschappelijke welvaart vormt. Tot die tijd blijft het sukkelen.

naar: Johan Schaberg

uit: NRC Handelsblad, 17 & 18 december 2011

- noot 1 Karl Marx (1818-1883) was de meest invloedrijke socialistische denker van de negentiende eeuw.
- noot 2 Alfred Marshall (1842-1924) was aan het eind van de negentiende eeuw een van de meest invloedrijke economen van zijn tijd.
- noot 3 Mammoetwet: een Nederlandse onderwijswet (in werking vanaf 1 augustus 1968) die vergaande consequenties had voor de structuur en de inhoud van het voortgezet onderwijs.

Tekst 1 Onderwijs is er niet voor zelfontplooiing

- 1p 1 Een schrijver heeft verschillende middelen tot zijn beschikking om in de inleiding van een tekst de aandacht van de lezer te trekken. Op welke manier wordt in de eerste alinea van 'Onderwijs is er niet voor zelfontplooiing' de aandacht van de lezer getrokken? De schrijver doet dit vooral door
- A een actuele gebeurtenis aan te halen en het belang voor de lezer daarbij te noemen.
 - B een controversieel voorbeeld te noemen en zijn eigen mening daarover te geven.
 - C een grappige anekdote te vertellen en daar een standpunt aan te verbinden.
 - D een opvallende uitspraak weer te geven en daar reacties op te verwoorden.

In alinea's 1 tot en met 3 wordt de huidige visie op het belang van onderwijs vergeleken met die van de periode kort na de Tweede Wereldoorlog.

- 3p 2 Beschrijf de beide visies met betrekking tot dat belang van onderwijs. Gebruik voor je gehele antwoord niet meer dan 35 woorden.

De kern van de tekst 'Onderwijs is er niet voor zelfontplooiing' bestaat uit alinea's 4 tot en met 10. Deze kern bestaat uit twee delen.

- 1p 3 Bij welke alinea begint het tweede deel van de kern?

- 3p 4 Geef aan wat volgens de tekst het belangrijkste verschil is tussen de opvattingen van Marx en Marshall over de kansen voor de arbeidersklasse.

Besteed aandacht aan beide opvattingen.

Gebruik voor je gehele antwoord niet meer dan 35 woorden.

- 1p 5 Met welk begrip kan de functie van alinea 6 ten opzichte van alinea 5 het beste aangeduid worden?

- A afweging
- B gevolg
- C oorzaak
- D vergelijking

“Het ontbreken van het economische aspect in het denken over onderwijs is in Nederland een schadelijke misstand die ons nu al veel en in de toekomst nog meer geld en welvaart gaat kosten.” (regels 115-120)

3p **6** In alinea’s 7 en 8 worden twee argumenten gebruikt om dit standpunt te ondersteunen.

Geef deze twee argumenten in eigen woorden weer.

Gebruik voor je beschrijving van beide argumenten samen niet meer dan 25 woorden.

1p **7** Welk type drogreden zou een kritische lezer kunnen herkennen in alinea 7?

- A cirkelredenering
- B onjuist beroep op causaliteit
- C persoonlijke aanval
- D vertekenen van het standpunt

In alinea 8 wordt uitgelegd waarom leerlingen in het beroepsonderwijs vroeger beter tot hun recht kwamen dan nu. Een kritische lezer zou in die redenering een voorbeeld kunnen lezen van overhaaste generalisatie.

1p **8** Citeer het zinsgedeelte waarin hij die zou kunnen vinden.

“Het is absurd dat die ministeries zitten af te wachten wat de deskundigen van Onderwijs in hun pedagogische wijsheid op de scholen en de jeugd loslaten, om vervolgens vele decennia lang de scherven te moeten opvegen.” (regels 189-195)

1p **9** Door welke van onderstaande omschrijvingen wordt de houding van de auteur tegenover de in de tekst genoemde ministeries het beste getypeerd?

- A neerbuigend
- B pessimistisch
- C relativerend
- D tegendraads

“Welvaart is een altijd stromende limonadebeek in Luilekkerland.” (regels 215-216)

2p **10** Leg deze vergelijking uit.
Gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

Over het onderwijs wordt in regel 219 gezegd: “Alles is er ‘proces’”.

1p **11** Welk aspect van het onderwijs blijft in het onderwijs onderbelicht, volgens alinea 10?

- 1p 12 Welke van onderstaande beweringen geeft de kern van alinea 12 het beste weer?
- A Als onze inhoudelijke visie op het onderwijs voldoende verandert, zal onze welvaart in de toekomst toenemen.
 - B Het duurt niet lang meer, voor we ons realiseren hoe belangrijk onderwijs is voor onze welvaart.
 - C In de toekomst lijkt het niet mogelijk te zijn het onderwijsbeleid adequaat af te stemmen op het economische beleid.
 - D We moeten weer beseffen hoe belangrijk onderwijs is voor onze welvaart, anders gaat ons dat geld kosten.
- 1p 13 Welke zin geeft het beste de hoofdgedachte weer van de tekst 'Onderwijs is er niet voor zelfontplooiing'?
- A Het onderwijs is in ons land te veel gericht op de ontwikkeling van het individu en te weinig op het economische en algemene belang en als dat zo doorgaat, zal onze welvaart afnemen.
 - B In de huidige situatie hebben ouders te veel invloed op het onderwijs, waardoor er te weinig aandacht is voor inhoud en het economische aspect steeds meer wordt verwaarloosd.
 - C In tegenstelling tot de huidige situatie zouden in het onderwijs economische principes een rol moeten spelen, omdat hiermee kosten bespaard kunnen worden.
 - D Onze overheid zou zich minder moeten bemoeien met het onderwijs en de prioriteit bij economische ontwikkeling moeten leggen, want anders komt onze persoonlijke welvaart in gevaar.

tekstfragment 1

De visie van beleidsmakers op het onderwijs vindt Martin Slagter te instrumentalistisch. "Ze zien een diploma uitsluitend als middel om aan een baan te komen. Maar onderwijs is meer. Sommige zaken die je op school leert, zijn geen middel maar doel op zichzelf. Het is algemene ontwikkeling. Ook als je er niet meteen een goede baan mee krijgt, is dit verrijkend."

naar: interview met mbo-docent Martin Slagter, februari 2013

Zowel in alinea 6 van de hoofdtekst als in tekstfragment 1 komt aan bod welke visie op het onderwijs de overheid of haar beleidsmakers hebben.

- 3p 14 Beschrijf die beide visies.
Gebruik voor je gehele antwoord niet meer dan 35 woorden.

2p 15 Welke drie van onderstaande beweringen moeten in ieder geval worden opgenomen in een beknopte samenvatting van maximaal 60 woorden van de tekst 'Onderwijs is er niet voor zelfontplooiing'?

Noteer de nummers van je keuze.

- 1 Ouders zouden volgens de minister van Onderwijs meer tijd moeten besteden aan de opvoeding van hun kinderen.
- 2 Ouders zagen vroeger het economisch belang in van goed onderwijs voor de toekomst van hun kinderen.
- 3 Onderwijs behoort dienstbaar te zijn aan de economie en de samenleving.
- 4 Ouders van nu stellen geen eisen meer aan hun kinderen.
- 5 De school wordt leverancier van algemene vorming en kinder- en puberopvang.
- 6 Bij voortzetting van het huidige onderwijsbeleid zal onze welvaart achterblijven.

tekstfragment 2

Schaberg gaat in op twee van de drie kernvragen die gesteld moeten worden bij een discussie over onderwijs. Die vragen zijn: waarom moet er onderwijs zijn, wat moeten kinderen in dat onderwijs leren en hoe moeten ze het leren. Het zijn de vragen naar doelstelling, onderwijsinhouden en de pedagogisch-didactische omstandigheden. Schabergs antwoorden doen me de haren te berge rijzen. Zijn doelstelling: welvaart, zijn bijdrage betreffende onderwijsinhouden: meer vreemde talen en de ambachtsschool.

Dat de Duitse bondspresident Merkel en de Franse president Sarkozy onderhandelden in het Engels bewijst dat Engels lingua franca¹⁾ van ons deel van de wereld is geworden. Dat maakt het leren van andere vreemde talen steeds minder relevant. De ambachtsschool hoorde bij de standenmaatschappij. Schaberg hanteert een uit die tijd stammende classificatie van jongens 'goed met hun handen'. Dat waren slimme jongens van lage komaf die niet naar de HBS mochten. De ambachtsschool is afgeschaft omdat hij leegliep.

Maar dan Schabergs doelstelling: welvaart. Nederland is nog nooit zo rijk geweest als nu en behoort op de lijst van 'normale' landen (Liechtenstein en Qatar bijvoorbeeld niet meegerekend) tot de vijf rijkste van de wereld. Moet het nog meer worden? Schaberg ziet de leerlingen van nu als toekomstige productiefactoren en niet als de toekomstige bewoners van dit land.

*naar: reactie op 'Onderwijs is er niet voor zelfontplooiing',
januari 2012*

noot 1 lingua franca: gemeenschappelijke taal die sprekers met verschillende moedertalen hanteren

- 3p 16 Geef twee redenen uit tekstfragment 2 waarom de argumenten van Schaberg in alinea's 7 en 8 van de hoofdtekst niet zouden gelden. Gebruik voor je totale antwoord niet meer dan 35 woorden.

"Schaberg ziet de leerlingen van nu als toekomstige productiefactoren en niet als de toekomstige bewoners van dit land." (laatste zin tekstfragment 2)

- 2p 17 Welke rol ziet Schaberg voor het onderwijs weggelegd, volgens tekstfragment 2? Gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

tekstfragment 3

Ik denk dat Schabergs constatering dat het economisch belang in het onderwijs buiten beeld is geraakt terecht is, maar zijn opvatting dat het onderwijs zijn doel voorbijschiet met alle aandacht voor zelfontplooiing, vind ik riskant.

Afgelopen dinsdag publiceerde het Maastrichtse Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt zijn jaarlijkse visie op de arbeidsmarkt voor de komende vijf jaar. Een studie theologie biedt de meeste kans op een baan. Wie voor een rechtenstudie kiest of voor informatica moet er ernstig rekening mee houden dat hij met deze bagage uiteindelijk niet aan de slag zal komen.

Je hoeft niet langer dan tien jaar op de arbeidsmarkt rond te kijken om te ondervinden hoe snel het tij daar kan keren. Een gemiddeld mens loopt hier veertig jaar rond. Het onderwijs moet zich dus zeker bekommeren om het economisch belang van degenen die op het punt staan dit lange traject binnen te stappen. Maar ik zou dit invullen met het 'bewust' flexibel en weerbaar maken van leerlingen om veranderingen op te vangen en economisch voor zichzelf op te komen: tegenslagen leren overwinnen en leren hoe je nieuwe kansen creëert.

Ik stel ook voor om dit belangrijke onderwijsdoel gewoon 'zelfontplooiing' te noemen, omdat de betekenis van dit woord deze lading dekt en omdat iedereen, ongeacht opleidingsniveau, het inmiddels wel kent.

*naar: reactie op 'Onderwijs is er niet voor zelfontplooiing',
december 2011*

Tekstfragment 3 geeft een andere invulling aan het economisch belang van scholing dan de hoofdtekst.

- 3p 18 Op welke manier moet enerzijds volgens de hoofdtekst en anderzijds volgens tekstfragment 3 het economische belang van scholing inhoud krijgen?

Beschrijf beide manieren.

Gebruik voor je antwoord niet meer dan 45 woorden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.